



Napoleons tocht naar Rusland.

In het begin van 't jaar 1812 had het geluk en de roem van Keizer Napoleon het toppunt bereikt. Geheel Europa, uitgezonderd Engeland en Rusland, gehoorzaamde aan zijn bevelen. Met den Russischen keizer Alexander leefde hij sedert den vrede van Tilsit (1807) in oprechte vriendschap en het trotsche Albion zou door het Continentaal stelsel worden gedwongen te bukken voor den macht van den Corsikaan, den zoon van een burger van Ajaccio.

Zoo dacht Napoleon en zoo vreesden of hoopten velen.

Misschien zou het ook gebeurd zijn als er geen verkoeling was gekomen tusschen de vriendschap van beide machtige keizers van West en Oost Europa. De oorzaak van die verkoeling was de volgende.

Nadat in 1810 Holland bij Frankrijk was ingelijfd, liet Napoleon ook een deel van Noord-West Duitschland bij Frankrijk voegen, bij welke gelegenheid de hertog van Oldenburg zijn land verloor. Maar de hertog van Oldenburg was gehuwd met de zuster van Keizer Alexander en 't was dus geen wonder dat de Czaar zich beleedigd voelde en dit toonde door de opheffing in zijn

gebied van het Continentaal stelsel, dat allen handel met Engeland verbood. Even begrijpelijk is het dat Napoleon ontstemd was over wat hij als ontrouw van den Russischen keizer beschouwde en besloot hem te tuchtigen.

Dat was de aanleiding tot den grooten tocht naar Rusland, waartoe gedurende het jaar 1811 de toebereidselen werden gemaakt, en waaraan ook een Hollandsch legerkorps van 15.000 man moest deelnemen. De geheele onderneming geleek wel een volksverhuizing. Meer dan 600.000 man. Franschen, Oostenrijkers, Pruisen, Saksen Wurtenburgers, Nederlanders, Italianen en Polen verlieten huis en haard om Maar we willen den loop der gebeurtenissen geregeld volgen.

Nadat een geheel jaar lang Maarschalk Davoust in Oost-Pruisen magazijnen had aangelegd en hospitalen doen bouwen, de Pruisen dwingend tot het leveren van onnoemelijke voorraden ten behoeve van het Fransche leger, was het Groote Leger zooals Napoleon zijn krijgsmacht noemde, uit verschillende landen, langs verschillende wegen, bijeengekomen.

In Mei 1812 verliet ook Napoleon Frankrijk en begaf zich naar Dresden,

waar hij nog afwachten wilde of Keizer Alexander misschien op 't laatste oogenblik nu het Groote Leger zijn grenzen dreigde te overschrijden, zou toegeven. Maar, ofschoon Alexander den oorlog wel wilde vermijden, zijn voorwaarden waren voor Napoleon onaanneemelijk.

De fiere Russische vorst wilde de onderhandelingen slechts voortzetten, indien Napoleon zijn troepen uit Pruisen terugtrok, een eisch dien Napoleon zoo onbetamelijk vond, dat hij het stellen er van met een oorlogsverklaring gelijk achtte. Tevergeefs wachtte Napoleon in Dresden, omringd door tal van vorsten, te midden waarvan hij zich als de meerdere bewoog. Behalve de keizer van Oostenrijk waren er de koningen van Pruisen, Wurtemberg, Beieren, Saksen en Westfalen....

Den 22^{sten} Juni vaardigde Napoleon een dagorder uit aan zijn leger, waarin hij in opschreefde taal zijn scharen voorspiegelde, dat ze een schitterenden triomftocht gingen doen om een eind te maken aan den invloed van het Barbarenrijk. Rusland, zoo verklaarde hij, heeft zijn eed gebroken en de Fransche adelaars gehoond, door te vorderen dat ze zouden terugtrekken. Het wordt door het noodlot meegesleept; wat over hetzelfde besloten is, moet vervuld worden. En reeds den 24^{sten} d. a. v. trokken 250.000 man over de

Niemen Rusland binnen. Staande op een hoog punt aan den oever zag Napoleon met welgevallen zijn dappere, weltoegeruste krijgers over een drietal schipbruggen trekken; terwijl hun zwaarden en geweren schitterden in het licht der zon. Voorwaar, de tocht begon onder gunstige voorteekenen.

Maar hoe spoedig veranderde de toe-

stand. Reeds vier dagen later moest de Keizer, die niet gemakkelijk zijn plannen wijzigde, afzien van zijn voor-nemen om door een snel voortrukken tusschen de vijandelijke legers door te dringen. De Russen toch zorgden er voor, dat Napoleon's leger in de streken waar het doortrok niet den minsten voorraad vond. De paarden stierven bij duizenden van honger, zoodat een deel van den meegevoerden voorraad moest worden achtergela-

ten en de manschappen bij gebrek aan voedsel aan 't plunderen sloegen. Zware regens, die de wegen in modderpoelen veranderden, voltooiden de ellende. Onder deze omstandigheden moest te Wilna worden halt gemaakt om de achtergebleven troepen te verzamelen en op alle zaken orde te stellen.

Over hetgeen er op den verderen tocht voorviel met de Hollanders, die mede waren uitgetrokken, vermeldde Generaal Wüpperman in zijn: Nederland vóór honderd jaren een en ander dat een blik geeft op hetgeen de krij-



NAPOLEON I.

gers, bij al de ellende ook aan vernederingen hadden te verduren.

Te Minsk viel het den inspecteerenden Generaal bijzonder op dat het 33ste regiment infanterie, geheel bestaande uit Hollanders, een groot incompleet vertoonde, twee driemaal zooveel als de overige regimenten bij dezelfde brigade. Zonder te weten dat reeds bij den opmarsch 600 man aan het regiment ontbraken, schreef generaal Davoust de zwakte er van geheel toe aan het moedwillig achterblijven van vele manschappen. Vloekend en tierend verklaarde de Generaal, voor het front van het regiment, dat hij tot een afschrikwekkend voorbeeld voor alle achterblijvers het regiment zou laten decimeeren, in zijn drift niet bedenkend, dat daardoor louter onschuldigen zouden worden getroffen. Gelukkig bleef het bij de bedreiging en werd bevolen dat het regiment tot straf met de kolven der geweren, omhoog voor hem moest defileeren, een vernedering zoowel voor de officieren en manschappen, te harder om te verduren wijl ze de straf ondergingen voor iets dat niet zij hadden bedreven. Blijkbaar heeft Davoust zelf ingezien hoe onbillijk hij handelde, want eenige uren later liet hij door een zijner onderbevelhebbers mededeelen dat zijn toorn alleen was opgewekt door de achterblijvers en hij het regiment zoodra mogelijk gelegenheid zou geven om zich tegen de vijand te onderscheiden.

Uit het verdere gedeelte van den tocht tot Ruslands hoofdstad vermelden we voorts alleen de bloedige slagen bij Smolensk aan de Dnjepr en bij Borodino aan de Moskawa.

De Russische veldmaarschalk Barclay de Tolly, aan wien Keizer Alexander het opperbevel over zijn troepen had toevertrouwd, had steeds een beslissend treffen met het Fransche leger vermeden.

Daar de sterkte van zijn leger voortdurend toenam naarmate hij meer in het binnenland kwam en Napoleons strijdkrachten zienderoogen verminderde, meende hij Ruslands lot niet aan een onzekere kans te mogen wagen. Alleen bij Smolensk scheen het dat Napoleons vurige wensch zou worden verwezenlijkt. Deze stad vol historische herinneringen en door het bezit van een wonderdoend heiligenbeeld bij alle Russen geliefd zou worden verdedigd. En ofschoon Barclay de herhaalde bestorming der Franschen afsloeg, bleek het hem dat het vijandelijke leger nog niet voldoende was uitgeput om een gemakkelijke overwinning er over te behalen. Daarom ontruimde hij bij nacht in alle stilte de in brand gestoken stad, waarvan de Franschen den volgenden morgen slechts een met lijken opgevulden puinhoop overig vonden.

Ofschoon Barclay twee dagen later een moorddadig gevecht leverde tegen de Franschen, overlaadde het Russische volk hem met smaad en hoon, aan vrees toeschrijvend wat toch wijs overleg was. En wel bekreunde Barclay zelf zich niet om het oordeel van het gepeupel in het bewustzijn naar eer en geweten te hebben gehandeld, maar Czaar Alexander achtte het geraden hem het opperbevel te ontnemen en dit toe te vertrouwen aan Kutusow, die geen buitenlander maar een geboren Rus was.

Toch zou ook deze, niettegenstaande de legers ongeveer even sterk waren, geen slag tegen Napoleon hebben geleverd, indien hij er niet door de houding van het volk toe was genoodzaakt geworden.

Bij Borodino, zes en twintig uren boven Moskou, besloot hij achter eenige in den haast opgeworpen verschansingen de Franschen af te wachten. Napoleon, die van het optreden van den nieuwen

bevelhebber wel had verwacht dat het spoedig tot een treffen komen zou, was er volkomen op voorbereid.

Den 7^{den} September, had de slag plaats, die onder den naam van: slag bij Borodino of aan de Moskawa als een der bloedigste in heel de wereld-geschiedenis staat opgeteekend.

Twee legers, elk ongeveer 130.000 man sterk, het een aangevuurd door godsdienstige geestdrift en haat tegen den geweldenaar, het ander strijdend met den moed der vertwijfeling over den wanhopigen toestand, waarin het geraakt was, stonden hier gedurende eenige dagen tegenover elkander.

De Russen hielden de hoogten bezet en waren gedekt door bosschen en eenige dorpen, terwijl de Franschen zich op een lagere vlakte bevonden. Den 7^{den} Sept., te 2 uur in den morgen, richtte Napoleon een proclamatie tot zijn soldaten beginnende met de woorden: *La voila, cette bataille que vous avez tant désirée!* (Zie daar de Veldslag waarnaar gij zoozeer hebt verlangd), en bij het opgaan der zon, eenige uren later, toen allen gereed waren om den strijd aan te vangen, riep hij de zijnen, gelijk hij gewoon was, een van die korte gezegden toe, die, hoe onbeteekenend ze bij nadere beschouwing blijken, een onbeschrijflijken invloed oefenden. *Ziet, de zon van Austerlitz verrijst* klonk het uit den mond van der krijgren afgod, en dadelijk daarop, ongeveer te zes uur, deed de rechter vleugel der Franschen een aanval op den linkervleugel der Russen. In de nabijheid van het dorp Borodino, dat Napoleon als het hoofdpunt der Russische stellingen beschouwde, was de strijd het hevigst. Nu eens waren de lage heuvelen door de Franschen, dan weer door de Russen bezet. Na een geweldige krachtsinspanning gelukte het Generaal Ney, die daarbij on-

sterfelijken roem verwierf, en den bijnaam kreeg: „Prins van de Moskawa” de hoogten voor goed te bezetten. Tegelijk drong Davoust voorwaarts en nam Eugène Borodino in. Toen was de strijd beëlist, en Kutusow moest terug trekken, wat hij in goede orde kon doen. Zijn leger was verslagen, maar niet vernietigd.

Adolphe Thiers, de beroemde Fransche geschiedschrijver, schetst den uitslag van dezen strijd in de volgende bewoordingen:

Bij het aanbreken van den 8sten vertoonde zich een vreeselijk schouwspel en kon men zich een denkbeeld vormen van het ontzettend offer aan menschenlike wezens, dat den vorigen dag was gebracht. Het slagveld was overdekt met dooden en stervenden, zooals men het nooit had gezien. Wreed feit om te vermelden, schrikwekkend getal om uit te spreken, ongeveer 90.000 menschen, dat wil zeggen de geheele bevolking eener groote stad, lagen dood of gewond ter aarde. Vijftien tot twintig duizend paarden waren neergeveld of zwerfend en een vreeselijk gehinnik uitschreeuwend, drie à vierhonderd stukgeschoten artillerie voertuigen, duizende overblijfselen van allerlei aard voltooiden dit schouwspel, dat het hart verscheurde vooral in de nabijheid der ravijnen, waarheen door een soort van instinct geleid, de gewonden zich hadden gesleept om zich tegen nieuwe slagen te dekken. Daar lagen ze over elkander gestapeld zonder onderscheid van nationaliteit...

Generaal Kutusow was teruggetrokken in de richting van Moskou en nam hij een oogenblik den schijn aan of hij de aloude heilige hoofdstad van het Russische Rijk wilde verdedigen, weldra bleek het, dat hij zich voegde naar de inzichten van Barclay de Tolly, die zich aan de Moskawa zeer had onderscheiden, en het voortrukende Fransche leger geen tegenstand bieden zou. Van de 400.000 Franschen, die de Russische grens waren overgetrokken, was in de sedert verloopen twee maanden de helft gesneuveld of door ziekte en ontbering gestorven,

100.000 man waren achtergebleven om de verbindingslijn met Duitschland te beschermen en de overige 100.000 kregen den 14 September Moskou in 't gezicht. Napoleon en heel het leger geloofde dat Moskou het einde was van allen tegenspoed en ontberingen en Czaar Alexander weldra om vrede smeeken zou. Binnen de muren van Moskou zou het leger herademing vinden.

Maar hoe geheel anders kwam het uit. Toen de eerste Franschen onder Murat de poorten binnenrukten (14 Sept.) was de stad als uitgestorven. „Alle huizen waren gesloten, alle toegangen verschanst. Van de 240.000 inwoners waren er slechts 12 à 15 duizend, deels vreemdelingen, deels menschen uit de laagste volksklasse in de stad gebleven. De overigen hadden huis en haard prijs gegeven en de wijk genomen met medeneming, zooveel mogelijk van hun kostbaarste bezittingen. Alle voorraden van beteekenis waren naar elders overgebracht.”

Napoleon bleef in de voorstad wachten, meenende dat een gezantschap door de overheid zou worden afgevaardigd, ten einde hem om genade voor de stad te smeeken. Maar niets van dien aard verscheen. En toen er eenige der achtergebleven vreemde kooplieden voor hem werden geleid, ontstelde hij door hetgeen hij van hen vernam zoozeer, dat hij in een der verlaten woningen den nacht doorbracht en eerst den volgenden morgen zijn hoofdkwartier vestigde in het Kremlin, het oude paleis der Russische Czaren.

Maar dat de stad verlaten was, was nog de grootste ramp niet die het Fransche leger en zijn keizer treffen zou. Reeds den 14^{den} was op enkele plaatsen brand ontstaan, wat men toeschreef aan de onvoorzichtigheid van de opgewonden soldaten. Maar den

volgenden dag werden die branden menigvuldiger, in verschillende wijken der stad woedde het vuur en weldra twijfelden de Franschen er niet meer aan of de Russen hadden slechts gewacht op den intocht der vijanden om hun stad aan de vlammen en de Franschen aan den ondergang prijs te geven. Moskou was een vuurzee en Napoleon werd door zijn omgeving genoodzaakt het paleis der Czaren te verlaten, wyl het gerucht ging dat de Russen het ondermijnd hadden en hij er niet veilig was. Dwars door de brandende stad, meer dan eens in gevaar van in de vlammen om te komen, begaf hij zich den 16^{den} Sept. naar het buitenverblijf Petrowski, ongeveer een uur gaans van Moskou verwijderd. Men leze het verhaal van dezen tocht en van Napoleons verblijf in de oude Russische hoofdstad in de Gedenkschriften van zijn adjudant, Graaf de Segur, waarvan de vertaling verscheen bij Broese te Utrecht. Men heeft het vroeger algemeen zoo voorgesteld dat de Russen opzettelijk hun stad aan de vlammen hadden prijsgegeven en de brand deel uitmaakte van een vooraf beraamd plan, dat door Generaal Rostopchin, was voorgesteld. Die meening zijn thans velen niet meer toegedaan en het valt niet te ontkennen dat verregaande nalatigheid en moedwil van de plundersaars er de oorzaak van kan geweest zijn. In ieder geval de Fransche soldaten en bevelhebbers schreven het wel aan opzet toe. En Generaal Wüppermann in zijn 't Nederland voor honderd jaren (Eigen Haard Dec. 1911) schrijft:

Van toen af was aan boos opzet geen twijfel meer, spoedig werd deze zekerheid toen verscheidene der achtergebleven inwoners zich in wanhoop kwamen beklagen over boosdoeners uit het grauw, die hunne woningen binnendrongen om ze in brand te steken. Tal van die boeven werden gevat en uit hun bekentenissen bleek dat ze bijna allen bestonden uit misdadigers,



TERUGTOCHT VAN HET FRANSCH LEGER

die op last van den gouverneur graaf Rostopchin uit de gevangenissen waren ontslagen op voorwaarde, dat ze na den intocht der Fransche troepen de stad aan alle hoeken in vlammen zouden zetten. Die daad van R's barbaarsche vaderlandsliefde gelukte maar al te wel. In den nacht van den 15den op den 16den wakkerde de Oostenwind aan tot een storm, die de opgaande vlammen voor zich uitjoeg, verwoesting brengende over de grootendeels houten huizen.

Het feit dat Rostopchin alle brandbluschmiddelen had laten wegvoeren pleit eveneens voor de oude meening.

Intusschen hoopte Napoleon nog altijd dat het verlies van Moskou Keizer Alexander zou bewegen om vrede te vragen. Maar daar kwam niets van. En toen Napoleon zelf onderhandelingen opende, waren de Russische bevelhebbers hem te slim af. Napoleon zond een zijner generaals, Lauriston, met vredesvoorstellen aan den Keizer naar het hoofdkwartier van Kutusow en verzocht voor den onderhandelaar vrijgeleide naar Petersburg. Dit wilde Kutusow niet toestaan, maar hij beloofde de voorwaarden aan Keizer Alexander te zullen doorzenden, daarbij te kennen gevende dat ze stellig zouden worden aangenomen. Gedurende het uitstel dat daardoor ontstond verzwakte Napoleons macht ziender oogen, vooral door het verlies van de slecht gevoede paarden en nam Kutusow's leger dagelijks toe in kracht door het toestroomen van Kozakken en geregelde troepen. Eindelijk, nadat het Fransche leger 34 dagen in Moskou had doorgebracht, begreep Napoleon dat hij misleid werd en 17 October gaf hij bevel de stad te verlaten en over Kaluga naar Smolensk terug te keeren.

Maar hoe schrikkelijk was deze terugtocht: het landschap verwoest, nergens levensmiddelen, een snepende kou, en bij dit alles de beweeglijke Russen, die op een afstand het Fransche

XXX

leger volgden en telkens de geschikte gelegenheid aangrepen om den terugtrekkenden vijand nadeel toe te brengen.

De ruim 100.000 strijdbare mannen, die van het groote leger waren overgebleven, verkeerden, dank zij de rust en de goede verpleging binnen Moskou in uitstekende conditie, alleen de paarden waren er treurig aan toe. En dat dit laatste van groote beteekenis was springt in 't oog als men bedenkt dat behalve de 600 kanonnen meer dan 2000 fourage-wagens moesten worden meegevoerd. Bovendien volgden veertig duizend wagens en karren, grootendeels beladen met geroofde kostbaarheden en levensmiddelen, en vergezeld van duizenden mannen, vrouwen en kinderen, het eigenlijke leger. En ofschoon Napoleon het hinderlijke van een dergelijke nasleep wel inzag, liet hij het toe. Was het omdat hij zelf zoovele kostbaarheden meevoerde, die hij uit het Kremlin had geroofd? 1) Of vreesde hij mouterij als de ontzettende buit in den steek moest worden gelaten?

Napoleon trachtte allereerst door een anderen weg, dan dien hij gekomen was, den terugtocht te nemen, denkende daardoor te trekken door een streek, waar van allerlei te krijgen was, wat voor de verpleging zijner manschappen dienen kon. Maar al heel spoedig werd hij door de Russen gestuit, die wel werden verslagen maar den keizer toch deden gehoor geven aan den raad zijner generaals om de ingeslagen richting te verlaten.

En dit was juist wat de grijze Russische generaal Kutusow wenschte. Nu begon een terugtocht, die in de geschiedenis zijn wedergade niet vindt.

1) Onder de zegeteekenen, die de keizer meevoerde, was ook het kolossale zilveren kruis van den heiligen Iwan, den Schutsheer der Russen, dat hij van het Kremlin had doen afnemen.

Was de Russische aanvoerder Kutusow minder aarzelend en laksch geweest, dan zou noch Napoleon, noch een enkele van zijn manschappen ooit de Russische grenzen bereikt hebben. Ongetwijfeld kunnen we hierin Gods vinger opmerken: de val van het Napoleontisch wereldrijk moest de Russen, op wier velden Hij het gericht voltrok, niet in den waan brengen dat zij, door hun kracht, den wereldheerscher hadden overwonnen.

Nog in October kwam het terugtrekkende leger over de slagvelden van Borodino, waar sedert verscheidene weken 60 duizend onbegraven, uitgeplunderde lijken een giftige pestlucht verspreidden en zwermen roofvogels onheilspellend rondzwierven. Alleen de hoop dat indien men Smolensko maar bereikte, waar de Franschen een stapelplaats van levensmiddelen hadden gevormd, het ergste voorbij zou zijn, hield er den moed nog in. Nog erger werd de ellende toen in 't begin van November de eerste sneeuw viel, en de uitgeputte paarden, waarvoor men geen scherp beslag kon krijgen bij honderden neervielen zonder meer te kunnen opstaan. Eindelijk, ongeveer half November, kwam het leger te Smolensko doch . . . het groote leger telde nog slechts 40 duizend strijdbare soldaten, terwijl meer dan 30 duizend weerlooze achterblijvers, zonder eenige tucht of orde, het spoor volgden van wie hun voor waren gegaan.

En welke teleurstelling wachtte hen, die er kwamen. Vooreerst was de aanwezige voorraad lang niet zoo groot als men verwacht had, en wat er was werd nagenoeg geheel verstrekt aan de Keizerlijke garde, die aan 't hoofd van 't leger trok.

Van toen aan vormden zich heele bataljons tot rooverbenden, die niets ontzagen, alles plunderden wat hun

voor de hand kwam en slechts één denkbeeld voor oogen hadden: zelfbehoud.

Inzonderheid de tocht over de Beresina, een zijrivier van den Dnjepr, kostte aan duizenden het leven. Het was op den 28^{sten} November dat het leger van Napoleon, nagenoeg van alle zijden omringd door Russische troepen, voor de Beresina kwam. De Beresina stroomt tusschen moerassige oevers en ook daardoor was slechts op enkele punten de overtocht mogelijk. En die enkele punten werden aan de overzijde bewaakt door sterke vijandelijke afdeelingen. Een dier punten en wel het riviervak bij het dorp Studianka, werd door de Fransche bevelhebbers uitgekozen.

Allereerst werd door verschillende middelen de vijand in den waan gebracht dat de overtocht op een heel ander punt zou worden beproefd. Een dier middelen was dat de chef van den generalen Generaal Lorence een groot aantal Joden bij zich liet brengen, die hij nauwkeurig ondervroeg over de andere overgangen, vooral die bij Minsk. Lorence toonde zich zeer tevreden over de verkregen inlichtingen, gaf den indruk dat men inderdaad trachten zou bij Minsk de rivier over te trekken en liet toen de Joden buiten de voorposten brengen, nadat hij ze eerst had laten zweren, dat ze hem niet zouden verraden. Het resultaat was dat werkelijk eenige dagen later het kamp der Russen tegenover Studianka werd opgebroken en slechts een gering aantal troepen achterbleef om deze overgangsplaats te bewaken.

Een goede drie honderd pontonniers, waaronder ruim 100 Hollanders, kregen nu bevel om twee bruggen te bouwen. Jammer genoeg had Napoleon eenige dagen te voren last gegeven alle pontons te verbranden, omdat hij de daar-

voor gespannen paarden wilde gebruiken tot het meevoeren der kanonnen, waarvan hij er geen enkele wou achterlaten, die de Russen als tropee zouden kunnen meevoeren. Ware dit niet gebeurd, dan had binnen enkele uren de overtocht kunnen beginnen. Nu moest eerst een geheele dag gebruikt worden om de houten huizen van Studianka te sloopen en van de balken schragen te maken, die in de rivier konden worden geplaatst. Dit laatste kostte ongehooflijke inspanning daar geen enkel vaartuig aanwezig was en de pontonniers soms tot aan den hals in het koude water moesten gaan staan om de schragen in de modderige bedding der rivier hun juiste stand te geven. De talrijke ijsschotsen, die door den snellen stroom werden voortgestuwd en de manschappen tegen de borst of in 't gezicht dreven maakten het werk niet gemakkelijker. Daar kwam bij dat nog altijd een vijandelijke troep aan de overzijde geposteerd stond, om de Franschen tegen te houden. In weerwil van alle belemmeringen waren de twee bruggen, een voor het voetvolk en een andere voor 't geschut, in twaalf uren tijds gereed.

Voor de Hollandsche Kapitein George Diederik Benthien maakte zich daarbij verdienstelijk, niettegenstaande zijn raad, een week te voren gegeven, om geen pontons achter te laten, helaas niet was opgevolgd.

Nog was de brug niet gereed of de keizer sprak zijn wensch uit om den anderen oever van vijanden gezuiverd te zien. Een paar moedige aanvoerders, adjudanten van Maarschalk Oudinot, begaven zich daarop te water en wisten niettegenstaande de borsten hunner paarden door de scherpe kanten der ijsschotsen bloedig verwond werden den anderen oever te bereiken. Een eskadron jagers, die elk een infante-

rist achter zich op het paard meevoerden, volgden hun voorbeeld, terwijl het daarna gelukte op een paar los in elkaar geslagen vloten, die wel twintig keer heen en weer voeren, ruim vierhonderd man naar den overkant te voeren. Dit geschiedde des morgens 8 uur van den 26^{en} November en 'smiddags te één uur, toen de eerste brug gereed was, was de vijand van de overzijde verdreven. Vooral de hevige aanval van de Hollandsche kurassiers onder bevel van den Kolonel A. D. Trip had daartoe veel bijgedragen. Onverwijd begon de overtocht. Met den kreet: Vive l'Empereur ter eere van den man, die er zelf in behulpzaam was, trok een divisie van 7000 man over de brug en nam stelling aan de overzijde ten einde den overtocht van het leger te beveiligen. Maarschalk Victor moest het Fransch leger in den rug dekken tegen de aanvallen van de Russische troepen, die het altijd weer verontrustten.

In den nacht van den 26^{sten} op den 27^{sten} was de brug, voor de voertuigen bestemd, twee maal en op den 27^{sten} 'smiddags nog eenmaal ingezakt, waardoor gedurende ruim zeven uren de overtocht moest worden onderbroken, om de pontonniers gelegenheid te geven haar te herstellen, wat met bijna bovenmenschenlijke krachtsinspanning gelukte.

Den eersten nacht hadden de achterblijvers, die in omliggende bosschen en dorpen verspreid lagen, zich geen moeite gegeven over een der bruggen te komen. Maar den 27^{sten}, zoodra het dag werd, kwamen ze aanzetten. Waarschijnlijk hadden ze gemerkt dat de garde zich in beweging zette en leidden ze daar uit af dat het tijd werd. Van alle kanten tegelijk verzamelden ze zich aan den oever, waar een ontzettende verwarde massa van menschen, paarden en wagens elkaar verdrongen voor de

smalle toegangen naar de bruggen. Zonder zich aan de minste krijgstucht te storen, zonder eenig overleg, geheel vervuld met de eene gedachte om het leven te redden of beheerscht door de begeerte om den geroofden buit in veiligheid te brengen, drongen allen vooruit. De vorsten, voortgestuwd door wie hen volgden, werden onder den voet geloopt of in het water gedrongen, waar ze verdwenen onder de snel voortdrijvende ijsschotsen. En uit de ordeloze wemelende menschenklomp klonken te midden van geschreeuw en gevloek de wanhoopskreten van zooveelen, die een onvermijdelijken dood voor oogen hadden.

Wel deden Napoleon en zijn generaals wat ze konden om de orde te herstellen, maar dat alles was vruchteloos. En toen de Keizer zelf zou overtrekken, moest er met geweld van wapenen een doortocht voor hem worden gebaad.

In den nacht van 27 op 28 November kwam er aan het gedrang een einde, doordien de bruggen werden verlaten en de menigte zich voortspoedde naar het dorp Studianka, dat geheel gesloopt en in een uitgestrekt bivak werd herschapen.

Van het gewapende leger was nog alleen de Maarschalk Victor aan den linkeroever, die met Daendels en Girard het bevel voerde over 9000 man, waarmee hij de 40.000 Russen onder Wittgenstein op een afstand wist te houden. Toen echter dit korps was geslonken tot op 5000 man moest Victor in den avond van 28 November naar den rechteroever terug trekken. En om dat te kunnen doen was hij verplicht zich met geweld van wapenen een doortocht te banen tusschen de velen, die hij eerst met zooveel opoffering had beschermd. Aan den ouden generaal Eblé, die het bevel voerde over de

Pontonniërs, had Napoleon last gegeven eerst den volgenden dag (29 Nov.) 's morgens vroeg over te trekken en dan tegelijkertijd de brug in brand te steken. De bedoeling was dat de achteraancomers gedurende den nacht gelegenheid zouden hebben eveneens over de rivier te gaan. Evenwel, hoeveel moeite Eblé en zijn officieren ook deden de ongelukkigen daartoe te bewegen, het mocht niet baten, de meesten weigerden hun met buit beladen wagens te verlaten en lagen nog voor de brug toen den volgenden morgen de Russen begonnen op te dringen en Eblé bevel moest geven de bruggen, die daartoe waren in gereedheid gebracht, in brand te steken. Wat er toen gebeurde verhaalt Thiers op de volgende wijze.

Onmiddellijk omhulden damp en vlammen de beide bruggen en de ongelukkigen, die zich daarop bevonden, haastten zich om niet in haar val te worden meegesleept. Uit het midden der menigte, die nog niet over was, steeg eensklaps een wanhoopskreet op: geweën, krampachtige gebaren werden van den anderen oever af waargenomen. Gewonde, arme vrouwen strekten de armen uit naar hunne landgenooten, die zich verwijderden, ondanks zich zelven genoodzaakt hen te verlaten. Eenigen wierpen zich in het water, anderen op het brandende dek, in één woord iedereen deed een laatste poging om te ontgaan aan een gevangenschap, die met den dood gelijk stond. Maar de kozakken, in galop aanstormend, met hun lansen stekend midden in die menigte, doodden eerst eenige van die ongelukkigen, dreven de anderen als een kudde bijeen en naar het Russische leger, en wierpen zich toen op den buit.

Onder de moedige Pontonniërs, die tot het laatst toe volhielden en behouden de overzijde bereikten, bevonden zich 40 Hollanders. Maar ze waren zoo uitgeput en hadden zoo geleden van honger en kou dat de meesten spoedig daarna bezweken. Slechts Kapitein Benthien, één onderofficier en zes manschappen zagen het vaderland terug.

Eenige dagen later, den 10^{den} December, toen men buiten bereik van het Russische leger was, gaf Napoleon zijn voornemen te kennen om het leger te verlaten en zoo spoedig mogelijk naar Frankrijk terug te keeren. Zonder dat er iets van was uitgelekt, had hij de noodige voorbereidselen laten nemen. Tegen den avond liet de Keizer alle maarschalken bij zich roepen en sprak hij vriendelijk met hen, met ieder afzonderlijk. Daarna noodigde hij hen allen aan een maaltijd en prees de schitterende daden, die het leger onder hun aanvoering had verricht. Na afloop liet hij zijn laatste dagorde voorlezen 1) en herhaalde nog eens overluid, wat hij allen reeds persoonlijk had medegedeeld, n.l. dat hij dien nacht zich op weg zou begeven naar Frankrijk, wyl zijn tegenwoordigheid aldaar van het hoogste belang was, ook voor het overschot van zijn ongelukkig leger. Alleen wanneer de Pruisen en Oostenrijkers wisten dat hij bezig was een nieuw leger op de been te brengen zouden ze er tegen opzien de wapens tegen hem op te vatten. Ten slotte verklaarde de Keizer het bevel over 't leger op te dragen aan zijn broeder, den Koning van Napels, wien hij vertrouwde dat allen zouden gehoorzamen. Toen het 10 uur was geworden stond Napoleon op drukte allen hartelijk de hand en vertrok.

Tot Wilkowiski reisde de Keizer per rijtuig, begeleid door Polen en Napolitanen. Daar verwisselde hij zijn rijtuig tegen een slede en bereikte 10 December Warschau, waar hij den Franschen gezant, de abt De Pradt, door zijn geheimzinnige verschijning verraste. Op een boerenslede in de

1) „Menschen,” zoo luidde het daarin o.a. „die de natuur niet genoegzaam verstaalde om boven alle wisseling van het lot en des geluks verheven

Poolsche hoofdstad aangekomen, was hij aan een gemeene herberg afgestapt en verzekerde hij den gezant herhaaldelijk dat: *il n'y a qu'une pas du sublime au ridicule*, d. i. er is slechts eene schrede van het verhevene tot het belachelijke. Voorts beweerde hij gedurende den veldtocht geen enkelen Poolschen soldaat te hebben gezien (Polen had nota bene 80000 man voor hem op de been gebracht), eischte dat de Poolsche regeering 10.000 inlandsche kozakken zou onder de wapens brengen en verzekerde dat hij weldra aan 't hoofd van 300 duizend man zou terugkeeren. Toen de Poolsche ministers hem bij het beklimmen der onaanzienlijke slede een goede gezondheid toewenschten, verklaarde Napoleon nooit gezonder te zijn geweest dan juist op dit oogenblik en voegde er bij: Wanneer ik van den duivel bezeten ware, zou ik er beter aan toe zijn dan nu.

Na een overhaasten tocht door Duitschland, waar hij, zooals blijkt uit het Dagboek door hem op St.-Helena aangelegd, zeer bezorgd was voor zijn leven, indien de Duitschers in plaats van alleen te beraadslagen tot handelen zouden zijn overgegaan, bereikte de Keizer den 19^{den} December over Mainz de hoofdstad van zijn Rijk, waar men zich ook thans nog beijverde hem te prijzen als den beschermgod van Frankrijk

te zijn, verloren hun opgeruimdheid en vroolijken luim, en droomden enkel van noodlottige uitkomsten. De zoodanigen, die zij tegen alles bestand maakte, behielden hun moed en hun gewone stemming, en zagen een nieuwen roem in de zwarigheden van anderen aard, die zij te overwinnen hadden. Zijne Majesteit heeft nimmer een betere gezondheid genoten.”

Intusschen was het geen wonder dat de Keizer de bezwaren van den tocht gemakkelijk kon verduren, gezeten als hij was in een goed rijtuig, gehuld in warme pelzen en voorzien van de noodige kussens. En de wijn, dien hij gewoon was te drinken, ontbrak hem geen enkelen dag.

en een der redenaars zelfs sprak van den roemruchtigen terugtocht uit Moskou.

zich verdeeld in een aantal kleine troepen van 8—10 man, die gezamenlijk vaak



IN RUSLAND.

Hoe het er in het terugtrekkende leger uitzag na het vertrek van den Keizer vernemen we uit de gedenkschriften van Generaal Graaf de Segur, De groote massa, zoo verhaalt hij, had

over een paard beschikten, dat hun voorraad droeg. Gescheurde flarden, die voor kleeding dienden, eenig keukengereedschap, een zak en een stok was de uitrusting dier ongelukkigen. Op sol-

daten geleken ze in 't geheel niet meer, van uniform of wapens was niets meer over en de eenige vijanden, die ze wilden bestrijden waren honger en koude. Zooals onder wilden de sterksten de zwakkeren berooven, wierpen ze zich op hun stervende lotgenooten, en hadden vaak niet eens geduld hun laatsten snik af te wachten. Viel er een paard van uitputting neer dan vlogen de dichtst bijzijnden er op af als een troep uitgehongerde wolven en scheurden het in stukken. Viel er een kameraad of een meerdere, tevergeefs was het om hulp te smeeken, geen blik zelfs van medelijden had iemand voor hem over. Trouwens met elk oogenblik toevens was het leven gemoeid. En de meesten vielen dan ook neer zonder een klacht op de lippen. Het gedempte geluid der voetstappen, het gekraak der sneeuw, nu en dan de doffe plof van een neervalende en het zwakke zuchten der stervenden was het eenige dat de stilte stoorde. Wie van uitputting een oogenblik poogde uit te rusten, verkeerde in gevaar van door de koude bevangen te worden. En tevergeefs beproefden de ongelukkigen, voelende dat ze verstijfden, zich weer op te richten en gelukte het hun al een paar passen te doen, ze begonnen spoedig te waggelen, ze lieten zich neerzakken op de knikkende knieën, daarna op de handen, hun hoofd maakte nog een enkele beweging, uit hun mond kwamen nog eenige onsamenhangende geluiden... en hun lijden was geëindigd.

Maar we ontleenen niet meer aan de beschrijving, die De Segur heeft gegeven van het ontzettende lijden, dat op de eindelooze vlakten van Rusland werd doorstaan. En over hetgeen er geschiedde in Wilna, waar voldoende voorraad was en de uitgehongerde ongelukkigen toch niets kregen, bewaren

we het stilzwijgen. 't Is te ontzettend.

We besluiten met de herinnering aan enkele der vele heldendaden van den beroemden Maarschalk Ney.

Te Kowno kwam Ney aan slechts vergezeld van zijn adjudanten. Heel zijn commando had het opgegeven of was bezweken. 't Was voor de vierde maal, dat hij alleen was overgebleven en nogmaals poogde hij een achterhoede bijeen te krijgen om den vijand te keeren en het ongelukkige overschot van 't leger zoo veel mogelijk te beschermen.

Ney vond te Kowno een compagnie artillerie, en een garnizoen van 300 Duitschers, bovendien een 400 man onder Generaal Marchand. Hij stelde zich aan het hoofd van deze 700 man en trachtte in de stad zijn troepje aan te vullen. Tevergeefs: hij vond alleen gewonden en bovendien honderden stijf uitgestrekt op straat liggende voor de drankwinkels, waar ze den dood hadden gevonden. Bovendien weigerden de 400 man van Generaal Marchand de wapens op te vatten, toen de Russen een aanval deden, zoodat Ney met de 300 Duitschers alleen de Russen moest weerstaan. Een van de eerste kogels van den vijand verbrijzelde den commandant van de Duitschers het dijbeen en deze officier, meenende zich daardoor het leed en lijden van een gewonde te besparen, benam zich door een pistoolschot het leven. De Duitse soldaten, ziende dat hun bevelhebber viel, werden door een paniek aangegrepen en sloegen met wegwerping van hun wapens op de vlucht.

Maar ofschoon allen hem verlieten, Generaal Ney bleef op zijn post. Hij beproefde de vluchtenden tot staan te brengen en toen dit niet gelukte, nam hij een nog geladen geweer van den grond en poogde met vier anderen de duizenden aanrukkende Russen te weer-

staan. Het voorbeeld van den „Prins van de Moskawa” werkte beschamend: eenige artilleristen schaarden zich rondom hem; spoedig waren een dertigtal manschappen bijeen, en gelukte het een drietal lichte stukken geschut in batterij te brengen, waarmee men den vijand op een afstand hield tot de 400 achtergeblevenen te hulp kwamen. Maar niet lang genoot hij van dezen steun. Weldra zond hij Marchand met zijn vier honderd naar een der posten waar een nieuwe kolonne Russen naderde en wist zich met zijn dertig man bij de Wilnasche poort staande te houden tot de duisternis inviel en trok daarop al strijdende terug, door de stad en over de Niemen, zonder dat zijn aftocht in een vlucht oversloeg. 't Was zeker voor de honderdste keer, sedert veertig dagen en nachten, dat hij zijn leven in de waagschaal had gesteld om zooveel mogelijk van zijn landgenooten

te redden. En de onoverwinnelijke Maarschalk, met wien in dapperheid niemand kon vergeleken worden, was de laatste man van het Groote leger, die den Russischen bodem verliet.

Maar de dapperheid van Ney, waarvan nog menig staaltje zou te verhalen zijn, kon niets veranderen aan het vreeselijk einde van het leger. Op grond van betrouwbare gegevens kon worden vastgesteld dat 100.000 man werden gevangen genomen, 80.000 man in den strijd vielen en 200.000 man op andere wijze het leven verloren.

Het geroep der volkeren, die zuchtten onder den druk van den geweldenaar was gekomen tot in de ooren van den Heere Zebaoth. En Hij, die Almachtig is, sprak zijn: Tot hiertoe en niet verder. De tocht naar Rusland was het begin van Napoleons val.

A. L. G.



VOOR DE JEUGD.

BRIEVENBUS.

Aan Francina v. d. K. te Rotterdam.

Je hebt ook zonder die *r* de twee woorden goed geraden. Een extra-wedstrijd heb ik nu niet uitgeschreven, maar misschien doe ik het binnenkort wel eens.

Aan allen.

In raadsel N^o. 55, Afh. 9, is een kleine fout. Bij de opgave van de letters is een *r* te weinig. Die moet er dus nog bij.

Hartelijk gegroet door

DE JEUGD-REDACTRICE.

